

Проф. Д-р Верица Јосимовска
Проф. Д-р Тодор Чепреганов

DOCUMENTS ABOUT THE DISASTER EARTHQUAKE IN MACEDONIA
FROM 1931
ДОКУМЕНТИ ЗА КАТАСТРОФАЛНИОТ ЗЕМЈОТРЕС ВО МАКЕДОНИЈА
ОД 1931 година

Апстракт. Текстот обработува седум документи кои даваат слика за тоа како течела кореспонденцијата меѓу Македонската политичка организација и југословенскиот конзулат во Вашингтон за добивање на дозвола нејзин претставник да замине за Македонија и ги дистрибуира собраните парични средства толку потребни на настраданото население од катастрофалниот земјотрес во Пирава, Гевгелиска област.

Ноќта на 7 април 1931 година делот на Македонија во рамките на Кралството Југославија го погодил катастрофален земјотрес. Нај погодени биле населените места во јужниот дел на Македонија во Струмичката и Гевгелиската област. Во земјотресот загинале повеќе од стотина лица и имало голем број на повредени. Голем број од селата претрпеле големи штети. Некои села скоро биле целосно уништени. Најголеми штети претрпело селото Пирава, на 3 км одалеченост од Валандово. Земјотресот бил со јачина од 8 степени според Меркалиевата скала и траел околу 30 секунди.¹ Преживеаните останале без покрив над главата и се што поседувале се нашло потрупано од уништените домови. Она што најмногу недостасувало било вода и храна. Земјата се тресела скоро еден месец и настраданите не можеле ништо да преземат околу санирањето на штетите. Поголемиот дел биле сместени во шатори.

¹ Verica Josimovska (2015) *Medical assistance in Pirava 1931 trught images*. *Medicus*, 20 (3). pp. 424-426.

Веднаш по земјотресот тогашната Бановинска управа на Вардарска Бановина во координација со владата на Кралството Југославија на територијата на Македонија испратиле лекарски екипи кои требало да му помогнат на настраданото население од земјотресот. Со пристигнувањето на првите медицински екипи настраданото население било згрижено и пред се избегната можноста од појава на заразни болести.

Целата организација околу медицинската помош му била доверена на д-р Хранислав Јоксимовиќ шеф на Општинскиот санитет во Скопје.²

Покрај медицинската помош која била укажана од државните институции на Кралството Југославија свое ангажрање имал и приватниот Санаториум „Вардар“ од Скопје кој како помош на постраданите испратил своја лекарска екипа на чело со директорот на санаториумот, познатиот хирург д-р Јозо Пуљизовиќ од Загреб кој несебично се вклучил со својата екипа во давањето на потребната помош на постраданите.³

Од своја страна и македонската емиграција во Соединетите Американски Држави непосредно по добивањето на информацијата за катастрофалниот земјотрес во Македонија се организирила за собирање средства за настраданите во земјотресот. Организатор на акцијата била Македонската политичка организација⁴ (МПО) во САД која го организирила

² Исто таму.

³ Исто таму

⁴ Најголемото поврзување на македонската емиграција во САД станало во 1922 година кога во Форт Фејн се одржал Конгресот на македонските политички организации (МПО). Сојузот бил создаден на широки основи. Во уставот на Сојузот во чл.1 се истакнува дека член може да биде секој македонски емигрант во САД и Канада без разлика на вера, пол и политичко убедување, а целта на организацијата (чл. 2) била ”да се бори и работи со легални средства за издигање на Македонија во нејзините географски и економски граници во една независна република, која ќе ги гарантира нејенергично широките и демократски социјални и економски права и слободи...на сите свои граѓани”. За кратко време таа станала една од најбогатите и најекспонираните емигрантски организации на американскиот континент со претензии да стане политичко тело кое ќе ги изразува желбите на “мнозинството македонски Бугари” во САД и Канада. Таа во текот на целото свое постоење, па дури и денес, цврсто стои на афирмирањето на територијалното и државотворното име и концепцијата за единство и обединување на Македонија, но со наполно негирање на македонскиот национален, јазичен и културен идентитет. МПО цврсто стои на становиштето за бугарскиот карактер на словенското население во Македонија и се бори за задржување и продолжување на ”бугарското народносно сознание, самобитност и култура на подложените на асимилација и денационализација од Србија и Грција македонски Бугари”. Со својата легална активност во САД и Канада тие развиле активност и сеуште работат во убедувањето на светот ”на бугарскиот национален карактер на поголемиот дел од населението во Македонија”, а се со цел да се заштити ”бугарската национална кауза во Македонија”.

своето членство, преку локалните организации, за собирање на парични средства. Откако средствата биле собрани истите требало да се достават до постраданите во Македонија. За да може да се достават средствата била потребно добивање на дозвола од Југословенското пратеништво во Вашингтон како би можело нејзин претставник да замине во Македонија и ги достави собраните парични средства на постраданите во земјотресот. Меѓутоа, дипломатските претставници на Кралството Југославија во САД, а во постојан контакт со Министерството за надворешни работи, во никој случај не сакале да и дадат дозвола на МПО да ја дистрибуира помошта.

Во прилогот приложуваме осум документи кои даваат слика за тоа како течела кореспонденцијата меѓу МПО и југословенското посланство во Вашингтон за добивање на дозвола нејзин претставник да замине за Македонија и ги дистрибуира собраните парични средства толку потребни на настраданото население од катастрофалниот земјотрес.

Документите се објавуваат по хронолошки ред. Интервенциите на приредувачите се дадени во загради. Подвлечените делови од текстот и курзивот се задржани и при објавувањето. Документите се преведени од српски и англиски јазик.

Пирава по земјотресот

ЦЕНТРАЛЕН КОМИТЕТ
НА
МАКЕДОНСКАТА ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА
ВО САД И КАНАДА
11 WEST 42ND STREET
ЊУЈОРК

21 март 1931

Господине,

На 7^{ми}, 8^{ми}, и 9^{ти} мај оваа година цела Македонија беше потресена од земјотрес кој ги погоди областите на Гевгелија, Струмица и Скопје. Скоро сто луѓе загинаа, неколку стотина се ранети и над илјада куќи се уништени. Штетата е огромна. Оние од нашите фамилии и роднини кои преживеаја останаа без домови и се присилени да живеат надвор под отворено небо, изложени на неповолни временски услови.

Американските весници даваат детални извештаи за овој земјотрес и ние веруваме дека вие сте исто така сте свесни за ситуацијата во тие области на Македонија. Поминаа близу две недели откако пристигнаа првите вести за оваа катастрофа и другите извештаи кои пристигнуваат се алармантни. Земјата продолжува да се тресе и населението од погодените области живее во голем страв од следен удар. Информациите кои ги имаме зборуваат за големи материјални загуби, и за болести кои се шират меѓу населението како резултат на нивната изложеност на ладното пролетно време. Исто така се известува за случаи на заразни болести.

Печатот објави комунике на Југословенската новинска агенција „Авала“ дека југословенската влада презела чекори да организира помош за погодениот народ. Знаеме дека е потребна голема помош за да се поправи направената штета и поради тоа, македонските емигранти од Соединетите Американски Држави и Канада, длабоко погодени од овој феномен на природата кој ги погоди нивните роднини и фамилии во

Македонија, сметаат дека е нивна хумана и братска должност да соберат средства за да им помогнат на настраданите. Реализирањето на оваа цел се прошири меѓу сите македонски емигрантски колонии во оваа земја и Канада и првите донации веќе се добиени.

Централниот комитет со респект ве моли да му дозволите да испрати свои претставници во странство да ги посетат погодените области со цел да можат да ги дистрибуираат собраните средства со цел да им помогнат на несреќните луѓе на кои им се неопходно потребни. Со тоа Централниот Комитет ќе ја покаже својата спремност, а исто така и македонските емигранти од оваа земја и Канада да земат учество во работата за помош. И Вашата дозвола на нивните претставници да го посетат настраданиот народ ќе го потенцира братството кое што постои меѓу овдешните Македонци и нивните сонародници во Македонија и ќе ги увери последните на големото сочувство што го чувствуваат голем број македонски емигранти во Соединетите Американски Држави и Канада за страдањата што тие ги имале како резултат на катастрофалниот земјотрес.

Ние веруваме, Ваша Екселенцијо, дека вие ќе ја одобрите нашата молба да испратиме претставник со средства за нашите сонародници во областите на Македонија кои настрадаа од ударите на земјотресот, и ако е во ваша надлежност, да одобрите таква дозвола, Вие ќе направите се да го обезбедите тоа од надлежните југословенски авторитети во Белград.

Со почит,
П[андил] Г. Шанев
Претседател

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-39, на машина за пишување, на англиски јазик.

30 март 1931

Пов. Бр. 181

30 март 1931

Пов. Бр. 50

1931

Господине Генерален Конзул

Во врска со мојот акт Пов. Бр. 145 од 12 март, кој се однесува на давање помош на нашиот настрадаан народ во Јужна Србија од земјотресот, чест мие , во прилог под . /. да Ви доставам писмо кое го примив од Централниот Комитет на Македонската Политичка Организација од Њујорк, со молба барајќи од Вас на најсоодветен начин да го запознаете потписникот на горното писмо за одлуката донесена по тоа прашање.

По приемот Ве молам господине Генерален конзул, да ми го вратите под ./. приложеното писмо со Вашиот извештај.

Ве молам примете го господине Генерален конзул моето уверување за мое големо почитување кон Вас.

Посланик,
Питаниќ

Господин

Г-ин Радоје Јанковиќ,

Кралски Генерален конзул

Њујорк.

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-40, на машина за пишување, на српски јазик.

2 април 1931

Копија
До уредникот,
Њујорк Тајмс
Њујорк сити.

Господине,

Во врска со вестите за неодамнешниот земјотрес во Југославија, кој направи штета и нанесе повреди на населението и населбите некои добронамерни и здруженија и други организации побараа начин како би можеле да им пружат помош на лицата погодени од катастрофата.

Бев ополномоштен од страна на Кралското дипломатско претставништво во Вашингтон Д. С. да ја изразам овде срдечната благодарност на Југословенската влада за дарежливите понуди за помош. Југословенската Кралска влада веќе самата има преземено енергични чекори да ги ублажи сегашните големи последици од земјотресот.

Верувајте ми, господине.

Искрено Ваш,
Радоје Јанковиќ
Генерален конзул

До Кралското претставништво,
Вашингтон Д. Ц.

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-40, на машина за пишување, на англиски јазик.

17 април 1931

Телефон:
Longacre 6682

Главен штаб
20 SO WEST STREET
ИНДИЈАНАПОЛИС, ИНД[ИЈАНА]

ЦЕНТРАЛЕН КОМИТЕТ
НА МАКЕДОНСКАТА ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА
НА С. А. Д. И КАНАДА
11 WEST 42nd STREET
ЊУЈОРК, Њ. Ј.

17 април 1931

Господине,

На 21 март Ви пишавме во врска со кататрофалниот земјотрес кој се случи во македонските области Гевѓелија, Струмица и Скопје и побаравме дозвола да испратиме наши претставници меѓу луѓето на областа за да дистрибуираме средства собрани од оваа организација на емигранти во Соединетите Американски Држави и Канада и да донесеме помош на настраданите од катастрофата.

Веќе помина еден месец и ние сеуште немаме добиено дури една потврда за прием на нашето писмо. Поради тоа дали би биле доволно добри кога ќе најдете можност да не известите бидејќи парите се во наши раце и наша силна желба е да им помогнеме на нашите браќа кога тие им требаат бидејќи помошта дадена на време е голема.

Искрено Ваш,
П[андил] Г. Шанев
Претседател

Неговата Екселенција,
Југословенскиот министер,
Југословенско претставитво
Вашингтон Д. Ц.

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-40, на машина за пишување, на англиски јазик.

5

24 април 1931

Телефон:
Longacre 6682

Главен штаб
20 SO WEST STREET
ИНДИЈАНАПОЛИС, ИНД[ИЈАНА]

ЦЕНТРАЛЕН КОМИТЕТ
НА МАКЕДОНСКАТА ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА
НА С. А. Д. И КАНАДА
11 WEST 42nd STREET
ЊУЈОРК, Њ. Ј.

24 април 1931

Господине,

Имајќи предвид дека помина подолго време и немаме добиено ниту потврда за прием на нашите писма од 21 март и од 17 април, само се прашуваме на што се должи неодговарањето и би ја ценеле учтивоста на еден брз одговор.

Во една телеграма на Асошиетед прес од 21 април се известува дека во последните неколку дена повеќе од 400 удари биле регистрирани во Гевѓелиската област и дека со наредба на владата 2.000 деца биле евакуирани се додека не се вратат нормални услови за живот.

Ова покажува дека условите не се подобруваат, туку стануваат полоши и ние не знаеме што да правиме. Затоа не можеме да сфатиме зошто ја игнорирате нашата понуда за парична помош како олеснување на страдалниците.

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-40, на машина за пишување, на англиски јазик.

6

26 април 1931

Странство
Белград
Шифрирано

Централниот комитет на Македонската политичка организација во Њујорк и покрај тоа што го знае комуникето на Агенцијата Авала бараше одобрување да може прилозите од македонските емигранти за настраданите од земјотресот да ги раздели во нашата земја преку нивниот преставник.

На ова писмо не одговорив. Генералниот конзулат во Њујорк даде во Њујорк Тајмс објава дека владата самата ќе се погрижи. Комитетот два пати бараше одговор на молбата.

Во врска со сето тоа се чини дека ќе поведат кампања. Печатот овде пренесува вести за нови земјотреси, молам телеграфски директиви во врска со Вашата телеграма Пов. Бр. 4847.

Пов. Бр. 245
Шифрирал:
26 IV

Питамиќ

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-40, на машина за пишување, на српски јазик.

27 април 1931

Шифрирана телеграма
 Од Белград 27. IV 1931
 Во Вашингтон 27. IV 1931
 Генерална Мисија, Вашингтон

Во одговор на Вашата телеграма Пов. Бр. 245 нема никави нови инструкции. Владата ја презеде самата на себе помошта за оштетените. На никаков одбор ниту тело кои се нарекуваат македонски сигурно дека ниту ќе им одговорите ниту ќе потврдите прием.

Пов. Бр. 7992
 Маринковиќ

Дешифрирано:
 27. IV [1]931

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-40, во ракопис, на српски јазик.

2 јули 1931

Централен комитет
 на Македонската политичка организација
 на С. А. Д. и Канада
 11 west 42nd street
 Њујорк, Њ. Ј.

2 јули 1931

Поч[итуван] Џон Бартон Пеин, Претседател,
Здружение на Американскиот Црвен Крст
Вашингтон, Д. Ц.

Господине,

На 7, 8 и 9 март оваа година цела Македонија беше погодена од земјотрес кој најмногу ги погоди областите Гевѓелија, Струмица и Скопје. Штетата беше голема. Многу луѓе беа повредени и скоро стотина ги изгубија животите. Оние што преживеаја останаа без своите домови.

Со цел да им помогне на своите браќа во Македонија, македонските емигранти во оваа земја, преку овој Комитет, повика за помош, и собра средства за постраданите. Специјална дозвола беше побарана од југословенскиот министер во Вашингтон за дистрибуција на овие средства на постраданите. Не добивме никаков одговор на нашето писмо од 21 март, вклучена копија, и на 17 и 24 април повторно се обравивме. Како и да е до денес немаме добиено било каков одговор.

Средствата што ги собравме сега се ставени во банката во Индијанаполис. Затоа Ве молиме Американскиот Црвен Крст да интервенира во наше име, или преку еден од неговите претставници, самата да ја преземе дистрибуцијата на овие пари директно на несреќните жртви на земјотресот.

Ви благодариме за се што ќе направите во однос на ова.

Искрено Ваш,
Л[азар] Л. Киселинчев

Архив Југославије, фонд: Меѓународни односи измеѓу два рата, Бугарска III, 1931-1942, 371-36-47, на машина за пишување, на англиски јазик.

Медицинската екипа со д-р Јоксимовиќ, д-р Хлупек и д-р Пуљизовиќ во дворот на здравствената станица во Пирава